
A Hebrew Inscription from the Arabah / כתיבת עברית מן הערבה

Author(s): נחמיה צורי and N. Zori

Source: *Bulletin of the Israel Exploration Society* / ידיעות החברה לחקירת ארץ-ישראל / ועתיקותיה, תשי"ג / 1952, Vol. יז, No. ב/א (1952 / תשי"ג), pp. 67-68

Published by: Israel Exploration Society

זוטרות

כתיבת עברית מן הערבה

בשנת תש"י מסרו סירים של צבא ההגנה לישראל* לכותב הטורים האלה לוח של אבן-צור מסותת בגסות רבה ומכוסה קליפת גיר דקיקה, ובו כתובת. לדבריהם של מוסרי הלוח, מצאוהו בגבעה הנישאת מעל פרשת-המים שבין הנחלים ואדי אבו חמדא וואדי אל-חיאני מנ. צ. 1510. 9590. מפלס המקום 36 מ' מעל מפלס השטח שהוא 300 מ'. ממדי הלוח 13 x 31 מ"מ ועוביו 2-7 ס"מ. נראה שהיה הלוח מונח במקום שנמצא זמן רב. שכן צדו האחד מחוספס וגונו בהיר, ואילו צדו השני (בו חקוקה הכתובת), שהיה מגולה כנגד הרוחות, הגשם והשמש, פניו ממורקים וגונו חום-כהה ומבריק. הכתובת החקוקה בצד זה יש בה שתי שורות של אותיות וסימנים, ומקומה בפאתו הימנית התחתונה של הלוח. השורה התחתונה יש בה 6 אותיות, ואלו הן:

⊕ | ⊕ | ⊕ | ⊕ | ⊕ | ⊕

גודל האותיות במילימטרים הוא: האות הראשונה 4 x 4, השנייה $2\frac{1}{2} \times 6$, השלישית 5 x 12, הרביעית 7 x 20, החמישית 19, והשישית 15 x 16. מעל האות החמישית של שורה זו ומשמאלה נמשכת שורה של 12 קווים מאונכים. לפי עקבות החריטה נראה, שנעשתה בחרט איזומלי, ולא מן הנמנע שהיה החרט עשוי צור. שתי האותיות הראשונות — הזי"ן והמי"ם — נחרטו בקפדנות ובידיעת המלאכה, ובייחוד המי"ם נאה מאוד. היא נחרטה על-ידי דחיקת החרט, וכך נעשתה גומה קטנה; ממנה התווה קו מלוכסן מימין

* חובה נעימה לי להודות לח"ח נועם לזבב ואמנון ורדי מתליוסף, עוזי נויבאואר מעין-חרור ושמואל שפיגל מבית-השטה, אנשי הגדוד 18 בשעתו, שלא הסכו עמל מעצמם כדי להביא את הלוח ממקום שמצאו אותו אל מחנם בג'יראפי ואח"כ אלי לתל אל-חוצב.

לשמאל, ומכאן הקיפו הקרט משמאל לימין בצד הצר של קצה האיזומד. עתה שוב דחק את המכשיר ומשכו מימין לשמאל, וחוזר חלילה עד שסיים את חריטת האות כולה. הרי שהאות מי"ם מורכבת משלוש משיכות-חריטה מלוכסנות מימין לשמאל ומשתי חריטות מלוכסנות דקות יותר, שכיוונן משמאל לימין. שאר האותיות שונות בגודלן משתי הראשונות, ואף מלאכת חריטתן גסה יותר.

שלוש האותיות הראשונות ברורות, והן: זי"ן, מי"ם, קו"ף. לפי צורתן שייכות הן לסוג הכתובות מגבל — אחרם, אביבעל ואליבעל; אף דומה המי"ם לאות זו שבלוח גזר, ואף האות האחרונה שייכת לסוג הנ"ל. לפי זה אפשר לייחס את הכתובת למאה ה' לפסה"נ¹). האות הראשונה, הזי"ן, היא כנראה הכינוי הרומז זה, כדרך שמצאנו בכתובות הפיניקיות²). שתי האותיות שלאחריה, המי"ם והקו"ף, אפשר שהן שתי אותיותיה הראשונות של התיבה מקום, והחרט ביקש לומר, שמקום זה יש לו חשיבות מסוימת, דתית, אסטרטגית, וכדומה. טיב הסימנים שמעל לשורת האותיות לא נתחוויר לי. ושמה עניינם שיעור הרוחק ממקום זה לשום מקום אחר? מכל מקום, גופן האותיות מעיד, שהכתובת היא מן המאה העשירית לפני הספירה, או לכל המאוחר מן המאה התשיעית³). ועל כל פנים מימי שלטונו של בית דויד בערבה.

נחמיה צורי

(1) עי' אנציקלופדיה מקראית א', ע' 3—391.

(2) נ. סלושץ, אוצר הכתובות הפיניקיות, מס' 99; 139.

(3) עי' ב. מייזלר, הכתובות הפיניקיות מגבל, לשוננו, כרך י"ד, עמ' 166—181.

על אבני המצבה בצוער (תיקון טעות)

דברי מר ב. קירשנר בידיעות ט"ז, ג-ד, על שתי אבני-מצבה שנמצאו בצוער ותאריכן השווה — בטעות יסודם. לא שתי אבני-מצבה הן, אלא אבן-מצבה אחת. בשתי השורות הראשונות של הכתובת טושטש הצבע בהרבה, וקשה היה לפענחן, ולכן הוצעו שתי גירסאות:

(א) גירסת מר י. בן-צבי, שפורסמה בידיעות י, כ"ג: "תחנית נפשה דאלעז(ר) בר יעקב... דמית";

(ב) גירסת הפרופ' א. ל. סוקניק, שפורסמה בקדם ב' (תש"ה): "תחנית נפשה דחלפו ברת... דמיתח".

בן-ציון אשל